

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (6) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO'QON XONLIGI O'RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO'QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto'rayev Sirojiddin Usmon o'g'li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHIIYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O'LKASHUNOSLIK MUZEYINING O'RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O'RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA'LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O'ZBEK JAMIYATINING TARIXIY MEROSI,

MAMLAKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIY POYDEVORI 64-69

G'ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING "TAMHID" ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA'MINLASHDA TRANSCHEGARAVIY MAS'ULIYAT,

"UMUMIY VA DIFFERENTIALASHGAN JAVOBGARLIK" MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o'g'li

YOSHLAR AXLOQIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODEL.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZEOLGIK BIRLIK LARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZ LARNING BADIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Sagindikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYAT LARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTOR LARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI.....	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Srajatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS SUBJECTS OF ENTREPRENEURSHIP

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich

Independent Researcher,
Tashkent State University of Law

Abstract. This article analyzes the legal status of higher education institutions as entrepreneurial entities and their role in innovation commercialization using a comparative legal approach. The study examines the entrepreneurial university concept, the Triple Helix model, and legal mechanisms for intellectual property management, technology transfer, and spin-off formation. Based on the experience of the United States, Germany, and South Korea, effective regulatory models are identified. The findings show that although Uzbekistan provides a legal basis for university entrepreneurship, gaps remain in intellectual property regulation, revenue distribution, and institutional infrastructure. The article proposes improving legislation, adopting a model intellectual property policy, and strengthening technology transfer mechanisms.

Keywords: higher education institution, entrepreneurial university, entrepreneurial entity, intellectual property, technology transfer, commercialization, spin-off, innovation.

OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: toshkanovnurbek@gmail.com

<http://www.orcid.org/0009-0005-6060-3414>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik subyekti sifatidagi huquqiy maqomi hamda innovatsiyalarni tijoratlashtirishdagi institutsional roli qiyosiy-huquqiy tahlil asosida o'rganilgan. Tadqiqotda "tadbirkor universitet" konsepsiyasi, Triple Helix modeli, intellektual mulkni boshqarish, texnologiyalar transferi va spin-off kompaniyalar tashkil etishning huquqiy mexanizmlari tahlil qilingan. AQSh, Germaniya va Janubiy Koreya tajribasi asosida universitetlarning innovatsion faoliyatini tartibga solishning samarali modellari aniqlangan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda OTMlarning tadbirkorlik faoliyati uchun huquqiy asos mavjud bo'lsa-da, intellektual mulkni boshqarish, daromad taqsimoti va institutsional infratuzilma bo'yicha normativ aniqlik yetarli emasligini ko'rsatadi. Shu asosda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunni takomillashtirish, namunaviy intellektual mulk siyosatini joriy etish hamda texnologiyalar transferi infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim muassasasi, tadbirkor universitet, tadbirkorlik subyekti, intellektual mulk, texnologiyalar transferi, tijoratlashtirish, spin-off, innovatsiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N44>

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2025-yil 26-dekabr kuni Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida ikkinchi ustuvor yo'nalish sifatida iqtisodiyotni texnologik va innovatsion o'sish modeliga o'tkazish belgilab berildi. Tabiiyki, mazkur jarayon nafaqat ishlab chiqarish, tabiiy resurslar, balki inson kapitali bilan bevosita bog'liqdir. Malakali kadrlarni iqtisodiyot uchun yetishtirib berish esa oliy ta'lim muassasalarining bevosita asosiy vazifasi hisoblanadi.

Bugungi kunda jahonda bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida universitetlar an'anaviy akademik funksiyalar bilan bir qatorda innovatsiyalarni tijoratlashtirish, texnologiyalar transferini amalga oshirish, intellektual mulk obyektlarini boshqarish hamda spin-off va startap kompaniyalar tashkil etish orqali iqtisodiy qiymat yaratishda faol ishtirok etuvchi "tadbirkor universitet" (**entrepreneurial university**) modeliga transformatsiya qilinmoqda. Ushbu model universitetlarni innovatsion ekotizimning markaziy instituti sifatida shakllantirish, ularning ilmiy salohiyatini iqtisodiy natijaga aylantirish hamda "universitet-sanoat-davlat" hamkorligini tizimli ravishda rivojlantirishni nazarda tutadi.

O'zbekiston oliy ta'lim siyosatida OTMlarning nafaqat ta'lim va ilmiy natijalar ishlab chiqaruvchi, balki innovatsiyalarni tijoratlashtiruvchi va real sektor bilan qo'shimcha qiymat zanjirlarini yaratadigan subyektga aylanishi konseptual maqsad sifatida belgilangan. "Universitet 3.0" konsepsiyasida texnopark, texnologiyalar transferi, startap va akselerator markazlarini byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan tashkil etish hamda "spin-off/spin-out" korxonalar orqali akademik tadbirkorlikni rivojlantirish bevosita qayd etiladi. Shuningdek, moliyaviy mustaqillik berilayotgan OTMlar uchun biznes-reja, KPI va ichki audit mexanizmlarining normativ mustahkamlanishi OTMni iqtisodiy jihatdan "tadbirkorlik" subyektiga yaqinlashtiradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tadbirkor universitet konsepsiyasining klassik yondashuvi universitet transformatsiyasini bir necha o'zaro bog'liq tarkibiy elementlar orqali izohlaydi. Xususan, bu jarayon kuchli va strategik yo'naltirilgan boshqaruv yadrosi (**strengthened steering core**), diversifikatsiyalangan moliyalashtirish manbalari (**diversified funding base**), universitetning an'anaviy akademik tuzilmasidan tashqarida shakllanadigan rivojlanish periferiya tuzilmalari (**developmental periphery**), jumladan, texnologiyalar transferi markazlari, innovatsion inkubatorlar va spin-off platformalari, shuningdek universitetning asosiy ilmiy salohiyatini tashkil etuvchi akademik markaziy yadro (**academic heartland**)ni rag'batlantirish hamda tadbirkorlik madaniyatini institutsional darajada shakllantirish orqali amalga oshiriladi. Ushbu konsepsiya universitet faoliyatida an'anaviy akademik vazifalar bilan bir qatorda innovatsiyalarni tijoratlashtirish, bilimlarni amaliyotga transfer qilish va iqtisodiy qiymat yaratishga yo'naltirilgan yangi institutsional funksiyalarni rivojlantirish zarurligini asoslaydi. Shu bilan birga, keyingi ilmiy tadqiqotlarda universitet faoliyatidagi "**commercialism**" (faqat moliyaviy daromadga yo'naltirilgan tijorat faoliyati) va "**entrepreneurialism**" (innovatsiyalar yaratish va ularni iqtisodiy hamda ijtimoiy qiymatga aylantirishga qaratilgan tizimli tadbirkorlik faoliyati) o'rtasidagi konseptual farqni aniqlashtirish muhimligi ta'kidlanadi [1].

Mazkur yondashuvni institutsional darajada rivojlantiruvchi yana bir muhim nazariy model – universitet, sanoat va davlat o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni ifodalovchi "**Triple Helix**" (uch spiral) modeli hisoblanadi. Ushbu modelga ko'ra bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar alohida institutlar doirasida emas, balki universitet, sanoat va davlat o'rtasidagi institutsional integratsiya, kommunikativ hamkorlik va funksional o'zaro ta'sir natijasida shakllanadi. Natijada, universitetlar nafaqat bilim ishlab chiqaruvchi markaz, balki innovatsion rivojlanishning faol subyekti sifatida, texnologiyalar transferi, startaplarni qo'llab-quvvatlash va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlarni yaratish orqali milliy va mintaqaviy innovatsion ekotizimlarning markaziy elementiga aylanadi [2].

OTMni tadbirkorlik subyekti sifatida huquqiy modellashda uchta “tayanch blok” ajralib turadi.

Egalik va huquqlar bloki intellektual mulk (IM) natijalarining kimga tegishliligini, ularni boshqarish va tijoratlashtirish bilan bog'liq asosiy huquqiy mexanizmlarni belgilaydi. Ushbu blok, avvalo, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (R&D) natijasida yaratilgan intellektual mulk obyektlariga egalik qilish huquqining taqsimlanishini aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu yerda universitet, tadqiqotchi (ixtirochi), homiy tashkilot yoki davlat o'rtasidagi huquqiy munosabatlar aniq tartibga solinishi zarur. Shuningdek, tadqiqotchilarning yaratilgan natijalar to'g'risida universitetga o'z vaqtida oshkor qilish majburiyati, ya'ni ixtiro yoki boshqa IM obyektni ro'yxatdan o'tkazish va tijoratlashtirish imkonini beruvchi institutsional tartiblar muhim ahamiyatga ega.

Mazkur blokning muhim elementi sifatida, ayniqsa, davlat tomonidan moliyalashtirilgan ilmiy tadqiqotlar doirasida yaratilgan IM obyektlariga nisbatan davlatning nazorat va aralashuv huquqlari, jumladan, zarurat tug'ilganda texnologiyadan jamiyat manfaatlarini yo'lida foydalanishni ta'minlashga qaratilgan “march-in rights”ga o'xshash mexanizmlar ham nazarda tutiladi. Bundan tashqari intellektual mulk obyektni yaratgan muallif yoki ixtirochining iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish maqsadida ularga munosib moddiy rag'batlantirish (inventor remuneration) tizimi joriy etiladi, bu esa innovatsion faoliyatni rag'batlantirishning muhim institutsional omili hisoblanadi.

Mazkur yondashuvning klassik namunasi sifatida AQShda qabul qilingan Bayh–Dole Act (1980) alohida e'tirof etiladi. Ushbu siyosat davlat tomonidan moliyalashtirilgan tadqiqotlar natijasida yaratilgan intellektual mulk obyektlariga egalik qilish huquqini universitetlar va boshqa ilmiy tashkilotlarga berish orqali texnologiyalar transferini faollashtirish, innovatsiyalarni tijoratlashtirish va ilmiy natijalarning iqtisodiy qiymatini oshirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, ushbu qonun davlat manfaatlarini himoya qilish maqsadida muayyan holatlarda davlatga texnologiyadan foydalanishni ta'minlash imkonini beruvchi maxsus huquqlarni ham saqlab qolgan.

Institutsional infratuzilma bloki doirasida tadbirkor universitet modelini samarali amalga oshirish uchun universitet tarkibida innovatsiyalarni yaratish, boshqarish va tijoratlashtirishga xizmat qiluvchi maxsus institutlar shakllantiriladi. Bunday institutlar qatoriga, avvalo, intellektual mulkni aniqlash, himoya qilish va tijoratlashtirish jarayonlarini muvofiqlashtiruvchi texnologiyalar transferi ofisi (**Technology Transfer Office – TTO**), universitet ishlanmalarini tijoratlashtirish va spin-off kompaniyalar orqali bozorga chiqarishni ta'minlovchi texnologik holding kompaniyalari, startup loyihalarni qo'llab-quvvatlovchi inkubatorlar va akseleratorlar, innovatsion tashabbuslarni moliyalashtiruvchi ventur fondlar, shuningdek universitetning uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi Maqsadli kapital jamoat fondi (**Endowment Fund**) jamg'armalari kiradi. Ushbu institutlar universitetning ilmiy salohiyatini iqtisodiy qiymatga aylantirish va innovatsion faoliyatni tizimli ravishda rivojlantirishda muhim institutsional vosita hisoblanadi. Xalqaro amaliyotda, xususan, Janubiy Koreyada universitetlarning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida Sanoat va universitet hamkorligi jamg'armasi (**Industry-Academic Cooperation Foundation**) (IACF) va texnologiyalar bo'yicha holding kompaniya (**technology holding company institutlari**) alohida tashkiliy-huquqiy shakl sifatida qonunchilik darajasida

mustahkamlangan bo'lib, bu universitetlarning innovatsion faoliyatini institutsional asosda rivojlantirish imkonini beradi [3].

Etika va komplaens mexanizmlari blokida tadbirkor universitet faoliyatida innovatsiyalarni tijoratlash tirish jarayonlari bilan bog'liq huquqiy va institutsional risklarni boshqarish maqsadida samarali etika hamda komplaens tizimi joriy etilishi zarur. Bunda, avvalo, universitet xodimlari va tadqiqotchilarining ilmiy faoliyati hamda tijorat manfaatlari o'rtasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan manfaatlar to'qnashuvini (*conflict of interest*) aniqlash va boshqarish mexanizmlarini belgilash, akademik erkinlik va tijorat manfaatlari o'rtasida muvozanatni ta'minlash, innovatsion faoliyat va texnologiyalar transferi jarayonlarida institutsional shaffoflikni kafolatlash, shuningdek davlat ishtirokidagi universitetlar uchun davlat xaridlari va moliyaviy nazorat talablariga rioya etish muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro standartlarda, jumladan, Jahon intellektual mulk tashkiloti (WIPO) tomonidan ishlab chiqilgan universitetlar uchun intellektual mulk siyosati bo'yicha tavsiyalarda ham manfaatlar to'qnashuvini boshqarish alohida va muhim tarkibiy bo'lim sifatida ko'rsatilgan bo'lib, bu tadbirkor universitet modelining institutsional barqarorligini ta'minlashning ajralmas elementi sifatida e'tirof etiladi [4].

Tadqiqot metodologiyasida esa normativ-huquqiy, qiyosiy-tarixiy usullardan foydalaniladi.

Muhokama. AQShda Bayh–Dole (35 USC 200) siyosati federal moliyalashtirilgan tadqiqotlardan kelib chiqadigan ixtirolarni patent tizimi orqali “utilizatsiya” qilish, universitet va notijoratlar hamda biznes o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish, tijoratlash tirishni kuchaytirish kabi maqsadlarni normativ ravishda e'lon qildi. [5] Bu yondashuv OTMni “innovatsiya egasi” va “bitim tuzuvchi” subyektga aylantiradi (oshkor qilish → patentlash va nou-xau strategiyasini belgilash → litsenziyalash yoki ulush asosida tijoratlash tirish → daromadni taqsimlash).

Universitet TTO siyosatlari odatda muallif yoki ixtirochini rag'batlantirishni aniq foizlarda belgilaydi. Masalan, Massachusetts texnologiya instituti Texnologiyalarni litsenziyalash ofisi (*MIT Technology Licensing Office*) [6] tijoratlash tirishdan olingan sof foydaning 33% ini inventorlarga to'lash (qolganini institut va bo'linmalar o'rtasida taqsimlash) amaliyotini ko'rsatadi. [7] Stanford universitetida esa patent daromadlarining (ma'lum chegaragacha) 33.34% ixtirochi, qolganini departament/fakultet va Ilmiy tadqiqotlar va rivojlanish bo'yicha vitse-prezident (prorektor) (Vice President for Development and Office of Research – VPDOR) ofisi kabi institutlar o'rtasida taqsimlash modelini beradi. [8] Kaliforniya universitet siyosatida ixtirochilarga 35% tijoratlash tirishdan olingan foydadan ulush berilishi nazarda tutilgan. [9]

AQSh modeli oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini egalik huquqlarining aniq belgilanishi, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarining mavjudligi hamda professional faoliyat yurituvchi texnologiyalar transferi ofislari (professional TTO) uyg'unligi orqali institutsional darajada shakllantiradi. Ushbu yondashuv O'zbekiston uchun, birinchidan, intellektual mulk obyektlari bilan bog'liq jarayonlarni, xususan, natijalarni oshkor qilish, egalik huquqlarini aniqlash va tijoratlash tirishdan olingan daromadni taqsimlash tartib-taomillarini yagona va standartlashtirilgan huquqiy asosda mustahkamlash zaruratini ko'rsatadi. Ikkinchidan, universitetlarda texnologiyalar transferi ofislari yoki markazlari (TTO/TTM) faoliyatini professional asosda tashkil etish, jumladan, malakali kadrlar bilan ta'minlash, aniq

samaradorlik ko'rsatkichlarini (KPI) belgilash hamda barqaror moliyalashtirish (byudjet) mexanizmlarini joriy etishni majburiy minimal institutsional standart sifatida belgilash zarurligini asoslaydi [5].

Germaniyada "Xodimlarning ixtirolari to'g'risida"gi qonunning oliy ta'lim muassasalariga tatbiq etiladigan maxsus normasi (§42)ga muvofiq agar universitetda band bo'lgan shaxs tomonidan yaratilgan ixtiro xizmat ixtirosi sifatida universitet tomonidan foydalanilsa (ekspluatatsiya qilinsa), ixtiro muallifiga tijoratlashtirishdan olingan daromadning kamida 30 foizi miqdorida mukofot (***inventor remuneration***) to'lanishi shart. Ushbu norma universitet va ixtirochi manfaatlari o'rtasida muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi: universitet ixtironi o'z tasarrufiga olish (***inanspruchnahme***) orqali uni patentlash, himoya qilish va bozorga chiqarish jarayonini boshqarish huquqiga ega bo'ladi, ixtirochi esa tijoratlashtirishdan olingan daromadda sezilarli ulush olish orqali moddiy rag'batlantiriladi [10].

Mazkur yondashuv universitetlarning amaliy intellektual mulk siyosatida ham o'z aksini topgan. Jumladan, Freie Universität Berlin universitetining intellektual mulk siyosatiga ko'ra ixtironi tijoratlashtirishdan olingan umumiy daromadning (***gross revenue***) 30 foizi to'g'ridan-to'g'ri ixtirochilarga beriladi. Shundan so'ng qolgan mablag'lardan patentlash va huquqiy himoya bilan bog'liq xarajatlar qoplanadi, qolgan sof daromad esa universitetning markaziy boshqaruvi va ixtirochilar faoliyat yurituvchi ilmiy jamoa (***inventor working group***) o'rtasida 50:50 nisbatda taqsimlanadi. Ushbu mexanizm universitetning innovatsion infratuzilmasini moliyalashtirish va ilmiy jamoalarni rag'batlantirish o'rtasida muvozanatni ta'minlashga qaratilgan [11].

Germaniya modeli ixtirochining manfaatlarini himoya qilish maqsadida "daromadning kamida 30 foizi" miqdorida qonuniy minimal ulushni majburiy norma sifatida belgilaydi, shu bilan birga, ushbu minimal ulushdan ortiq daromad taqsimoti tartibini universitetning ichki intellektual mulk siyosati va institutsional qoidalariga havola qiladi. Mazkur yondashuv O'zbekiston uchun ham muhim amaliy ahamiyatga ega bo'lib, unda intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishdan olingan daromaddan ixtirochilar ulushini normativ darajada minimal kafolatlangan foiz (masalan, kamida 50%) sifatida belgilash, qolgan daromad taqsimoti mexanizmini esa oliy ta'lim muassasalarining ichki intellektual mulk siyosati orqali tartibga solish rag'batlantiruvchi, shaffof va adolatli institutsional modelni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin [10].

Janubiy Koreyada amal qiluvchi "Sanoat ta'limini rivojlantirish va sanoat-akademiya-tadqiqot hamkorligini rag'batlantirish to'g'risida"gi qonun (***Industrial Education Enhancement and Industry-Academia-Research Cooperation Promotion Act***) universitet huzurida Sanoat va universitet hamkorligi jamg'armasi (***Industry-Academic Cooperation Foundation, IACF***) tashkil etilishi mumkinligini, ushbu jamg'arma alohida yuridik shaxs maqomiga ega bo'lishini hamda uning asosiy funksiyalariga intellektual mulkni boshqarish, texnologiyalar transferi va tijoratlashtirish, startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash va sanoat bilan hamkorlikni rivojlantirish kirishini normativ darajada belgilaydi [3]. Mazkur qonunda, shuningdek, texnologik holding kompaniya (***technology holding company***) va shu'ba korxona (***subsidiary company***) tushunchalarining huquqiy ta'riflari ham keltirilgan bo'lib, bu universitetlarga holding tuzilmasi orqali laboratoriya va tadqiqot natijalari asosida yaratilgan startaplarni yagona investitsion portfel sifatida tashkil etish, boshqarish va rivojlantirish

imkonini beruvchi huquqiy asosni yaratadi. Shu tariqa, universitet innovatsion faoliyatining institutsional va tijorat komponentlari qonunchilik darajasida legitimlashtiriladi [3].

Mazkur modelning amaliy qo'llanilishi Janubiy Koreyaning Kookmin University misolida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Ushbu universitet huzuridagi IACF va texnologik holding kompaniyalar ekotizimi doirasida sanoat bilan hamkorlik, texnologiyalar transferi va startaplarni rivojlantirishga qaratilgan kompleks dasturlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2026-yil yanvar oyida Kookmin University hamda Toshkent axborot texnologiyalari universiteti o'rtasida KOICA ko'magida amalga oshirilayotgan "bandlik va tadbirkorlik integratsiyasi" (employment and entrepreneurship linkage) loyihasi doirasida "Industry Matching Day" tadbiri tashkil etildi. Ushbu tadbir doirasida talabalar tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion loyihalar sanoat korxonalariga taqdim etildi, bu esa "living lab" yondashuvi asosida universitet-sanoat hamkorligini amaliy jihatdan kuchaytirish, talabalar innovatsion faoliyatini bozor ehtiyojlari bilan integratsiya qilish va startap tashabbuslarini tijoratlashtirish imkoniyatlarini kengaytirish modelini namoyon etdi.

Janubiy Koreya modeli universitet huzurida texnologiyalar transferi, startaplarni rivojlantirish va investitsion faoliyatni boshqaruvchi institutlarni yagona markazlashtirilgan yuridik shaxs – IACFga o'xshash institutsional "yadro" atrofida birlashtirishning huquqiy va institutsional afzalligini ko'rsatadi. Bunday model intellektual mulkni boshqarish, litsenziya bitimlarini tuzish, investitsiyalarni jalb qilish va daromadlarni taqsimlash jarayonlarini yagona institutsional platforma orqali amalga oshirish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda ham oliy ta'lim muassasalari huzurida texnologiyalar transferi, innovatsiyalarni tijoratlashtirish va startaplarni rivojlantirish faoliyatini markazlashtirilgan yuridik shaxs orqali tashkil etish, ya'ni IACFga o'xshash maxsus institutsional tuzilmani joriy etish, universitetlarning tadbirkorlik subyekti sifatidagi faoliyatini tizimli, shaffof va samarali rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin [3].

Natijalar. O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalari (OTM) "Universitet 3.0" paradigmasi doirasida (ta'lim-fan-innovatsiya va natijalarni tijoratlashtirish uzviy bog'liqligi) bosqichma-bosqich joriy etilishi belgilangan. Bunga parallel ravishda davlat OTMlariga akademik, tashkiliy-boshqaruv va moliyaviy mustaqillik berib borilayotganligini ko'rishimiz mumkin.

Xususan, moliyaviy mustaqillik berilgan OTMlarda Kuzatuv kengashlari, KPI asosidagi baholash tizimi, ichki audit va maqsadli kapital jamg'armasi (Endowment Fund) kabi boshqaruv instrumentlari ko'zda tutilgan.

Shu bilan birga, 2018-yilda davlat budjeti hisobidan yaratilgan ilmiy natijalarni tijoratlashtirish darajasi yetarli emasligi hamda tizimli muammolar (real sektorni rag'batlantirish, standartlashsertifikatlash, natijadorlik mezonlari) normativ-huquqiy hujjat darajasida qayd etilganligini ko'rishimiz mumkin.

Amaldagi qonunchilik OTMlarning iqtisodiy faolligi uchun umumiy huquqiy yo'nalishni beradi. Bunda:

ta'lim tashkilotlari yuridik shaxs maqomida tashkil etiladi;

pullik ta'lim xizmatlari va "tadbirkorlik faoliyati"ni amalga oshirish mumkin;

budjetdan tashqari tushumlar (jumladan, ilmiy-tadqiqot ishlarida olingan daromadlarning bir qismi) OTM ixtiyorida qolishi asosiy qoida sifatida mustahkamlangan.

Ilmiy natijalarni tijoratlashtirish (ITTKI natijalari) tushunchasi va usullari normativ darajada belgilangan, shuningdek tijoratlashtirishning muhim yo'li sifatida "intellektual mulk

obyektini/tayyor texnologiyani ustav fondiga hissa sifatida kiritgan muassasa ishtirokidagi tijorat tashkilotini tuzish” mexanizmi ham ko’rsatilgan. Innovatsion faoliyat sohasida “texnologiyalar transferi markazi” (TTM) yuridik shaxs sifatida ta’riflangan, shuningdek texnologiyalar transferi shartnomalarini ro’yxatdan o’tkazish tartibi mavjud.

Biroq OTM “tadbirkorlik subyekti” sifatida to’liq ish olib borishi uchun tashkiliy-huquqiy bo’shliqlar saqlanmoqda:

(i) OTMning “tadbirkorlik subyekti” sifatidagi maxsus ta’rifi va chegaralari (missiya bilan moslik, risk profili, manfaatlar to’qnashuvi) bir xil standartda kodifikatsiya qilinmagan;

(ii) intellektual mulk (IM) bo’yicha egalik, daromadni taqsimlash, spin-off/spin-out, universitet-holding va venchur instrumentlarining OTM darajasida joriy etilishi uchun “model siyosat” va majburiy minimal standartlar yetarli darajada normallashtirilmagan;

(iii) davlat xaridlari va korrupsiyaga qarshi talablar fonida “innovatsion xarid” (R&D/prototip/pilot) uchun moslashuvchan protseduralar kam;

(iv) soliq va hisob (accounting) rejimida OTM va u ta’sischi bo’lgan spin-offlar uchun alohida aniqlik talab etiladi (O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrdagi “Davlat oliy ta’lim muassasalariga moliyaviy mustaqillik berish chora-tadbirlari to’g’risida” PQ-61 doirasida umumiy soliq imtiyozlari tan olingan bo’lsa-da, spin-off kompaniyalarning faoliyatini tartibga solishda turli xil talqinlar, noqulayliklar mavjud).

Xulosa. O’zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy bazasini tahlil qilish shuni ko’rsatadiki, oliy ta’lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatida ishtirok etishini ta’minlash uchun nafaqat ruxsat beruvchi normalar, ya’ni universitetlarga xo’jalik jamiyatlari tashkil etish, intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirish va innovatsion faoliyat bilan shug’ullanish huquqini beruvchi qoidalar, balki ushbu faoliyat bilan bog’liq huquqiy, moliyaviy va institutsional risklarni samarali boshqarishga xizmat qiluvchi himoya va tartibga soluvchi normalar ham zarur. Xususan, universitetlar huzurida innovatsion markazlar va holding tuzilmalarni tashkil etishning minimal institutsional standartlarini belgilash, manfaatlar to’qnashuvini boshqarish tartibini aniq huquqiy asosda mustahkamlash, davlat tomonidan moliyalashtirilgan ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish mexanizmlarini tartibga solish hamda ushbu jarayonlarda davlat manfaatlari va jamoat manfaatlarini himoya qiluvchi huquqiy kafolatlarni joriy etish tadbirkor universitet modelini samarali joriy etishning muhim sharti hisoblanadi. Shu bois, oliy ta’lim muassasalarining to’laqonli “tadbirkorlik subyekti” sifatida shakllanishi uchun normativ-huquqiy bazada nafaqat institutsional vakolatlarni beruvchi, balki ularni samarali amalga oshirish uchun zarur bo’lgan institutsional infratuzilma, komplaens mexanizmlari va majburiy minimal standartlarni belgilovchi kompleks huquqiy tartibga solish tizimini shakllantirish zarur.

Xususan, “Ta’lim to’g’risida” O’zbekiston Respublikasining Qonuni (23.09.2020 yildagi O’RQ-637-son) 62-moddasi 3-6-qismlarida davlat ta’lim muassasalari ustavida belgilangan vazifalarga muvofiq pulli ta’lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko’rsatish, shuningdek tadbirkorlik faoliyati bilan shug’ullanish huquqiga ega ekanligi; pulli ta’lim xizmatlarini ko’rsatish davlat ta’lim muassasalarining asosiy faoliyatiga to’sqinlik qilmasligi kerakligi; davlat ta’lim muassasalarida qo’shimcha ta’lim xizmatlari ko’rsatganlik uchun haq undirish tartibi ular tomonidan mustaqil ravishda belgilanishi; davlat ta’lim muassasalari pulli ta’lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko’rsatish hamda tadbirkorlik faoliyati bilan shug’ullanish hisobidan olingan pul mablag’larini mustaqil ravishda tasarruf etishga haqli ekanligi o’z

ifodasini topgan. Bu bilan Qonun tadbirkorlik faoliyatiga umumiy ruxsat beradi, lekin OTM tadbirkorligining shakllari, cheklovlari va boshqaruv standartini belgilamaydi.

Shunga ko'ra Qonunga quyidagi tahrirdagi 62¹-moddani qo'shish maqsadga muvofiq:

“62¹-modda. Oliy ta'lim muassasasining tadbirkorlik faoliyati

Oliy ta'lim muassasasi (davlat va nodavlat) o'zining asosiy faoliyati – ta'lim va ilmiy faoliyatiga zid bo'lmagan holda, quyidagi yo'nalishlarda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishi mumkin:

- a) pullik ta'lim xizmatlari;
- b) ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik va konsalting xizmatlari;
- c) intellektual mulk obyektlarini (patent, dasturiy ta'minot, nou-xau va boshqalar) litsenziyalash va boshqa huquqlarni berish;
- d) startup, akselerator, inkubator va texnologiyalar transferi infratuzilmasini tashkil etish;
- e) ilmiy natijalarni joriy etish va tijoratlashtirish maqsadida spin-off/spin-out korxonalarni tashkil etishda ishtirok etish.

Oliy ta'lim muassasalari qonunchilikda belgilangan tartibda boshqa tadbirkorlik faoliyati turlari bilan ham shug'ullanishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasasi tadbirkorlik faoliyatidan tushgan daromadlarni ustuvor ravishda ta'lim sifati, ilmiy infratuzilma va ilmiy kadrlarni rag'batlantirishga yo'naltiradi”.

Bundan tashqari ko'plab OTMlarda IM bo'yicha ichki nizomlar hali-hanuz mavjud emas. Albatta, bu kabi nizomlar OTM faoliyati uchun muhim. Biroq har bir OTM uni turlicha ishlab chiqishi mumkin. Bu huquqiy aniqlik va investor/korxonalar bilan bitimlar ishonchligini pasaytiradi. Shu sababli Vazirlar Mahkamasi qarori bilan “OTM va ilmiy tashkilotlar uchun Namunaviy Intellektual mulk siyosati”ni tasdiqlash maqsadga muvofiq. Bunda Butunjahon intellektual mulk tashkiloti standartlariga binoan siyosat quyidagi tarkibdan iborat bo'lishi mumkin: egalik va foydalanish huquqi, oshkor etish, boshqaruv, tijoratlashtirish, tadqiqotchilarni rag'batlantirish, reyestr yuritish va hisobga olish, manfaatlar to'qnashuvi, talabalar ishtiroki, uchinchi tomon bilan hamkorlik, spin-off va affillangan kompaniyalar qoidalari [4].

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Taylor, M., (2012) “The entrepreneurial university in the twenty-first century”, London Review of Education 10(3), 289–305. doi: <https://doi.org/10.1080/14748460.2012.729885>
2. Loet Leydesdorff, Henry Etzkowitz, Emergence of a Triple Helix of university–industry–government relations, *Science and Public Policy*, Volume 23, Issue 5, October 1996, Pages 279-286, <https://doi.org/10.1093/spp/23.5.279>
3. INDUSTRIAL EDUCATION ENHANCEMENT AND INDUSTRY-ACADEMIA-RESEARCH COOPERATION PROMOTION ACT // URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawTwoView.do?hseq=19831
4. Политика в области ИС для университетов и научно-исследовательских учреждений // URL: <https://www.wipo.int/ru/web/technology-transfer/ip-policies>
5. 35 U.S. Code § 200 - Policy and objective // URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/35/200>
6. Kookmin University Industry-Academic Cooperation Foundation Hosts ‘2026 Industry Matching Day’ with Uzbekistan's TUIT // URL: <https://english.kookmin.ac.kr/kookmin/newsplus/634>

7. Patenting & Commercializing Your Invention // URL: <https://tlo.mit.edu/understand-ip/patenting-commercializing-your-invention>
8. Stanford Policies on Intellectual Property // URL: <https://otl.stanford.edu/researchers/researchers/researchers/intellectual-property-basics/stanford-policies-intellectual>
9. Research Policy Analysis and Coordination // URL: <https://www.ucop.edu/research-policy-analysis-coordination/policies-guidance/intellectual-property/patent-policy-faqs.html>
10. Gesetz über Arbeitnehmererfindungen § 42 Besondere Bestimmungen für Erfindungen an Hochschulen // URL: https://www.gesetze-im-internet.de/arbnerfg/_42.html
11. Distribution of revenue to inventors // URL: <https://www.fu-berlin.de/en/forschung/service/patente-und-lizenzen/patente/beteiligung.html>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).